

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Кононець Олена Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, адвокат, керівник адвокатського бюро «Олена Кононець та партнери»

Калінчук Даша Олександрівна

здобувачка вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття 3 Конституції України закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Звідси слідує, що людина загалом і вищеперераховані категорії повинні підлягати першочерговому захисту з боку держави, оскільки без відповідного захисту стає неможливою реалізація інших прав, які закріплені в Основному Законі. Введення воєнного стану в Україні в 2022 році суттєво вплинуло на права та свободи громадян. Так, у цей період особливого значення набуває забезпечення та захист прав людини.

Вивченням захисту прав людини в Україні під час воєнного стану займалися такі науковці, як О. Буханевець, Л. Демидова, Т. Заворотченко, О. В. Легка, Х. М. Маркович, А. А. Моца, В. В. Моца, Н. М. Раданович, В. В. Пилипенко, А. А. Самойлович, В. Свердліченко та інші. До прикладу, Х. М. Маркович у своєму дослідженні провів теоретико-правовий

аналіз прав, закріплених в Конституції України під призмою воєнного стану. У свою чергу, В. П. Свердліченко більш вузько досліджувала деякі питання зловживання правом на честь, гідність і ділову репутацію під час дії воєнного стану та можливості їх захисту. О. В. Легка вивчала регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану в міжнародно-правовому аспекті. Однак не всі питання повністю розкриті. Крім того, дана тема має не лише практичне значення для поточної ситуації в Україні, але й сприяє вдосконаленню правозахисних механізмів та юридичної науки в цілому. Зазначене обумовлює актуальність обраної для дослідження теми.

У першу чергу варто зазначити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Таким чином, згідно з цим визначенням, воєнний стан

служує основною правовою підставою для введення тимчасових обмежень на конституційні права і свободи кожної людини.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Слід відмітити, що хоча воєнний стан передбачає обмеження прав і свобод, законодавство України встановлює чіткі рамки для таких обмежень, передбачає певний захист та відповідальність за їх порушення.

Як влучно пише Х. М. Маркович, держава, як учасник соціально-економічних відносин, несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, а отже зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, створювати умови для їх розвитку та нести відповідальність перед людиною за свою діяльність [3, с. 97]. Захист прав і свобод людини є невід'ємною функцією держави, яка не припиняється навіть в умовах воєнного стану. Це прямо прописано в статті 3 Конституції України, яку ми згадували вище. Отже, держава зобов'язана забезпечувати та охороняти права людини за будь-яких обставин.

Однак, на нашу думку, під час воєнного стану є певні права людини, які можна віднести до умовної категорії беззахисних. Це, наприклад, право на життя. Оскільки війна неминуче супроводжується грубими

порушеннями міжнародного гуманітарного права, зокрема, вбивствами, катуваннями та іншими формами насильства, що зазіхають на фундаментальне право людини – життя, то такі діяння є злочинами проти людяності і повинні бути суворо засуджені міжнародною спільнотою та покарані всі винні. Держави зобов'язані забезпечити захист цивільного населення від будь-яких форм та проявів насильства.

Війна завдає непоправної шкоди здоров'ю цивільного населення, порушуючи їхнє конституційне право на охорону здоров'я. Руїнування житла, викрадення та привласнення майна та інші форми порушення права власності, обмеження свободи пересування, примусова депортація, розлучення сімей та переривання освітнього процесу – це лише деякі з численних злочинів, які відбуваються на території України зараз. Незважаючи на всю тяжкість цих злочинів, існуючі правові механізми захисту, які дозволяють відновити порушені права та притягнути винних до відповідальності.

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації не тільки внесла певні корективи щодо реалізації прав людини на захист, але й стала наразі практично основним джерелом порушення прав й свобод людини та громадянина, оскільки щоденно завдає матеріальну та моральну шкоду громадянам, порушивши та зруйнувавши звичний спосіб життя громадян України [4, с. 324].

Загальновідомими формами захисту прав, свобод та інтересів людини є: 1) захист органами публічної влади (адміністративна форма);

- 2) захист громадськими організаціями (громадська форма);
- 3) самозахист;
- 4) конституційне право на звернення;
- 5) діяльність органів прокуратури;
- 6) діяльність системи органів внутрішніх справ;
- 7) судовий захист та контроль [4, с. 324].

Даний перелік не є вичерпним.

Особливого значення і уваги під час воєнного стану має захист прав дітей, як особливої категорії громадян. Ми вважаємо, що події, які відбуваються сьогодні, вимагають створення в Україні окремого нового органу, який буде відповідати за захист прав дітей у воєнний час.

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити наступні висновки. Воєнний стан суттєво ускладнює захист прав людини. Хоча Конституція дозволяє обмеження деяких прав, ці обмеження мають бути виправданими, тимчасовими і відповідати демократичним принципам. Війна в Україні стала випробуванням для системи захисту прав людини. Попри численні порушення, українське суспільство демонструє стійкість і прагнення до справедливості. Важливо продовжувати документувати всі злочини, надавати допомогу постраждалим, зміцнювати правову систему та залучати міжнародну спільноту до розслідування воєнних злочинів.

Джерела:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 04. С. 95-99.
4. Дорошенко В. А. Правові механізми захисту прав людини під час війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 323-326.

Ключові слова: права людини, захист прав людини, обмеження прав, Конституція України, воєнні злочини, війна, воєнний стан.

Кононець Олена Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, адвокат, керівник адвокатського бюро «Олена Кононець та партнери»

Мельник Вероніка Іванівна

здобувачка вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

АНАЛІЗ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: РЕТРОСПЕКТИВА ВЧЕНИХ ДІЯНЬ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Наразі можна спостерігати швидкі темпи глобалізації та інтеграції суспільних процесів, що

МАЛУНЦ А.Е.

Звичаєві норми міжнародного права як об'єкт тлумачення81

ГУРТІЄВА Л.М.

До питання про початок стадії підготовчого провадження за КПК України (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності) 86

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

ДРАКОХРУСТ Т.В.

Співпраця національної поліції України з державними та міжнародними органами в умовах посилення міграційних процесів: виклики, можливості та перспективи розвитку 93

КОЗЛЕНКО П.Ю.

Правова людина за часи російської агресії: наративи емпатії та моральності99

ШИНКАРЬОВ Ю.В.

Окремі питання застосування інституту призначення покарання в умовах воєнного стану 104

КОСТРОМІНА О.Г.

Процесуальні гарантії захисту прав потерпілих від воєнних злочинів: виклики документування та особливості розслідування 109

ГРАБИНСЬКИЙ М.І.

Захист прав людини в концепції перехідного правосуддя 113

КОНОНЕЦЬ О.М., КАЛІНЧУК Д.О.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 123

КОНОНЕЦЬ О.М., МЕЛЬНИК В.І.

Аналіз воєнних злочинів: ретроспектива вчених діянь після повномасштабного вторгнення росії в Україну 128

НЕВАРА Л.М., ПОЛЯНИЦЯ С.Є.

Злочини рф проти українського народу в аспекті порушення заборони катувань 135

БОЛЬШАКОВА О.В.

Трансформація реалізації прав людини в Україні під час воєнного стану 140

NEVARA L.M., ZHYLA I.

Legality of human rights restrictions according to the european convention on human rights during the state of martial on the territory of ukraine 145

МУРЗАНОВСЬКА А.В., ЦИНИК А.І.

Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи 150

ЦИБУЛЬСЬКА О.Ю.

Щодо питання правозахисної діяльності в сфері укладення шлюбів громадянами України з іноземцями та їх розірвання157